

Cultura

Un fenomen meteorològic de l'Empordà, el Rosselló i Menorca

L'escriptor Xavier Febrés publica un llibre on recull les teories literàries i científiques al voltant d'aquesta força de la natura

TRAMUNTANA

Un vent que es fa estimar o odiar

JOSEP PLAYÀ MASET
Barcelona

Josep Pla va deixar dit a *Escrits empordanesos*: “Jo també he nascut en aquest país i conec la tramuntana (...) Aquestes ventades deprimeixen, abalteilixen, arronsen el cos humà, produeixen protestes perfectament intel·ligibles. La tramuntana és un mal negoci, perquè és destructiva: és una força còsmica superior a qualsevol forma humana, una forma gratuïta i negativa”. Però al mateix llibre i en un sentit totalment invers escrivia: “Em sembla haver comprès la raó de l'obscura, avial, admiració que la gent del meu país sent per aquest vent. Aquesta

A COLERA
L'accident més conegut és de finals del XIX, quan va fer caure un pont del ferrocarril

METEOROLOGIA
La tramuntana bufa uns 155 dies a l'any, però generalment ho fa de manera suau

admiració persisteix (...) perquè el clima de l'aire de tramuntana és literalment un clima ideal –un clima tònic, vital, amable, prodigiosament higiènic i purificat”. Aquesta aparent contradicció sobre els avantatges i defectes de la tramuntana, com el debat entre partidaris i detractors, ha format part de la història i llegenda que acompanya la tramuntana, nom amb què és conegut aquest vent del nord al Rosselló, l'Empordà i Menorca, i que en altres indrets se l'anomena cerc, mes-tral o mistral.

Elogi i refutació de la tramuntana és el títol del llibre del periodista i escriptor Xavier Febrés, que acaba de publicar la Diputació de Girona, on recull tant aquestes reflexions de Pla com les de molts altres literats i científics que han reflexionat sobre l'impacte d'aquest vent en la gent i el territori. El subtítol del lli-

Poetes i prosistes del vent

Josep M. de Sagarra.

“Tot, pedra i mar i rutes de la vila / tot és del vent! La vinya, el clos desert, / la tramuntana cau, puja i s'enfila / i grinyolant no deixa res per verd (...) Tot ho eixuga, ho estripa i ho esbatana, / o vent d'horror!, o mar desesperat! / O pobre cor a dins la tramuntana!”.

Pere Coromines.

“Tant si baixa de Recasens o dels colls de Panissars o de Banyuls la tramuntana esbandeix el cel, purifica l'atmosfera i presenta les arestes de les coses a la més clara percepció dels sentits. L'empordanès la tem perquè encara és més franca i més valenta que ell, mes al cap de temps de no sentir-la cantar alegre i esbojarrada, oprimint per la boira i la congoixa, la desitja i l'enyora”.

Lluís Llach.

“Quan el vent és l'antic amic / Que davalla muntanyes / per poder-te dur el seu bes / i en l'amor és brau i en el joc fidel / penso que he tingut sort de poder obrir els meus ulls aquí (...) Quan el temps és l'antic company / que et fa ric en records i pobre en el que vindrà / i amb el vent tan brau i amb la mar fidel / penso que tindrà sort si puc tancar els meus ulls aquí”.

Carles Fages de Climent.

“Senyor, empareu la closa i el sembrat / Doneu el verd exacte al nostre prat / I mesureu la tramuntana justa / Que eixugui l'herba i no ens espolsi el blat”.

Claude Simon.

“Aviat bufarà una altra vegada desfermat sobre la plana, acabant d'arrencar els últims pàmpols rogencs de les vinyes i de despullar el arbres corbats sota seu, força desencadenada, sense objectiu, condemnada a esgotar-se sense fi”.

bre ens dona més pistes de la intenció de l'autor: *Tractat sobre l'apetència d'aquest vent i contra les diatribes que li oposen els sequaços dels dies grisos i estovats*. Febrés planteja la disjuntiva entre els admiradors –enfundats en gavardines– dels paisatges anglesos, les novel·les rurals de Jane Austen i els quadres emboirats de Turner o els partidaris del clima mediterrani, dels cels nets de núvols i brillants de sol gràcies a la tramuntana, i es decanta sense complexos pels segons. I ho fa en un assaig que té una primera part més personal, on explica les seves vivències entorn a la tramuntana, una segona que resumeix les visions literàries que ha generat, i acaba amb un repàs a la visió científica i mèdica, que ha estat “escassa i vaga”. Un llibre que completa el que ell mateix i el biòleg Josep Maria Dacosta ja van publicar ara fa vint anys sobre aquest vent.

Si el debat a favor o en contra de la tramuntana és inacabable, pel que fa al seu impacte sobre les persones és encara més incert. Febrés desmenteix d'entrada alguns mites: la tramuntana bufa uns 155 dies l'any, però ho fa generalment de manera suau. Mai s'ha convertit en un tifó ni cicló, i ben poques vegades supera els 110 km/hora. Potser per això tampoc ha causat grans destrosses al llarg del temps, més enllà d'algunes tan repetides com l'enderroc del pont del ferrocarril a Colera quan s'estava construint aquesta via a finals del segle XIX. Tampoc és cert que produeixi un augment del nombre de suïcidis. Les poques estadístiques sobre el tema (elaborades per Jordi Pijiula i Narcís Bardalet) ho rebutgen. Ni tan sols és clar que provoqui més depressions o mals de cap o que faci embogir. L'escriptor Joan Guillaumet deia que era el contrari, que produïa un “excés de luciditat que afina l'enginy i provoca la manifestació d'aspectes insòlits i sorprenents”. La doctora Conxita Rojo, destinada a Portbou, va passar un qüestionari a les dones de la seva consulta durant un any i tampoc va trobar cap relació entre la salut i el vent. Un grup d'infermers de l'hospital de Figueres van buscar una correlació entre els 900 ingressos per ansietat i els dies de tramuntana i només coincidien en un 29% dels casos. La con-

ESTUDI A LA GARROTXA
La producció de llet de les vaques disminueix quan bufa vent del nord

HOSPITAL DE FIGUERES
Només un 29% dels ingressos al CAP per ansietat es produïen en dies de tramuntana

clusió era: “No estem tocats per la tramuntana”, en contra del que diu la lletra dels Sopa de Cabra. Com a molt s'ha arribat a esbrinar que a la Garrotxa la producció de llet de les vaques disminueix quan bufa la tramuntana. Però això ja ho diu la dita pagesa, que quan fa vent les vaques “reculen de llet”. En conseqüència, diu l'autor, ningú sap amb exactitud l'efecte dels ions i la serotonina. Ja ho deia també l'escriptora Víctor

Català: “Oint l'udolar terrorífic de la tramuntana, què se me'n dona a mi de les fredes explicacions que me'n faci la ciència”.

Xavier Febrés, gran coneixedor de la Costa Brava i l'Empordà, fa un recorregut exhaustiu pels autors que han parlat d'una manera o una altra de la tramuntana, des de Frederic Rahola, Jacint Verdaguer o Joan Maragall (la seva expressió “Empordà, palau del vent” està inspirada potser en Ramon Masifern) fins als més recents de Pere Coromines, Prudenci Bertrana, Josep M. de Sagarra, Carles Fages de Climent i naturalment Josep Pla. Tampoc hi falten els pintors, amb Dalí al capdavant, que han tingut aquest vent com a inspirador. Precisament aquest mes de gener l'artista Ricard Vaccaro ha obert una exposició a Can Mario (Fundació Vila Casas) de Palafrugell titulada *Tramuntana*.

A la llista també hi ha els autors rossellonesos, i en això cal reconèixer que Febrés és un dels pocs autors que més enllà de teòriques pro-

#tuitsdecultura

Muy bonitas las jugadas del ajedrez político. Qué pena que los contendientes parezcan más estrategias del parchís.

@mrtfernandez
Marta Fernández Periodista

“La maternidad va a suponer tu desaparición como escritora”. Un anónimo, rait nau. 2016.

@lunamonelle
Luna Miguel Poeta

Qué cabrón Tarantino. Me ha vuelto a sorprender. Esperaba que *Los odiosos ocho* fuese como *Los siete magníficos* y es como *Diez negritos*. ¡Bravo!

@Carbonellsg
Pablo Carbonell Cantautor i actor

Això de l'@HeliogabalBcn és un drama. Hem de fer alguna cosa, amics.
@itranselas @jordigarrigos @lalitx @marina_espasa @MiquiOtero
@EugeniaBroggi
Eugenia Broggi Editora

INMA SAINZ DE BARANDA

Un dia de tramuntana, de cel net i mar enxarinat, vist des de l'Escala, amb Roses i Sant Pere de Roda al fons

clames a favor dels Països Catalans, sempre ha reivindicat les aportacions procedents del nord de les Alberes. Cita un premi Nobel de Literatura, Claude Simon, de mare perpinyanesa, que va viure molts anys

a Salses. Simon ambienta la novel·la *Le vent* (1947), que representa el seu ingrés al *nouveau roman*, en un punt del litoral del Midi dominat pel vent del nord. Abans, Vladimir Nabokov s'havia referit a la violèn-

cia del vent a *Le méprise*, publicat després d'una estada al Voló. Més conegut és el testimoni d'un altre Nobel, Gabriel García Márquez, que va incloure la narració “Tramuntana” dins *Doce cuentos pere-*

grinos (1982). Gabo ofereix una visió dramàtica dels efectes de la tramuntana a partir d'un viatge a Cadaqués.

L'últim capítol serveix per donar una pinzellada sorprenent. La tra-

munta, aquest vent que tenim per tan potent, no genera gens d'energia eòlica. Tot i que va ser als pobles de Vilopriu i Garriguella on es van instal·lar els primers aerogeneradors de tot l'Estat, coneguts popularment com a molins de vent, després per una raó o per una altra (l'oposició dels ecologistes, la fixació de les companyies en els espais més protegits i la incoherència de les polítiques energètiques) s'ha frenat la seva expansió. En canvi, a la regió del Lenguadoc-Rosselló hi ha 41 parcs i 204 aerogeneradors en funcionament des del 2009 i al Rosselló la tramuntana alimenta els parcs eòlics de Ribesaltes, Opol i Centernac.

Aquests gegantescos molins no tenen la poesia que requereix el paisatge i ningú els vol. Els emporda-

DOS NOBELS DE LITERATURA

Gabriel García Márquez i Claude Simon han escrit sobre la tramuntana

PROJECTES ESVENTATS

L'orgue de la tramuntana i l'edifici que produeix energia eòlica estan aturats

nesos prefereixen projectes sorgits d'una ventada. Com el de l'orgue de la tramuntana, que fa anys que l'empresari Xavier Martorell pugna per instal·lar al castell de Quermançó, seguint una idea de Dalí. Un estudi de la Universitat Ramon Llull va demostrar que era possible fabricar un orgue que funcionés amb el vent, però de moment no hi ha ni permisos ni recursos. Una altra proposta aturada és l'edifici que l'arquitecte Enric Ruiz-Geli va concebre per ocupar l'espai de l'antiga biblioteca de Figueres. Era un bloc de tres pisos amb 200 perxes de fibra de vidre, flexibles i de 50 metres d'alçada, dalt del teulat que es podrien vincular amb la tramuntana i crear al mateix temps energia. Els veïns temien que aquelles perxes xiularien en dies de tramuntana més que l'orgue de Quermançó. ●

FOTOGALERIA: ARTISTES TOCATS PER LA TRAMUNTANA
<http://bit.ly/1PwXe1G>

El vent que m'acompanya

EL MIRADOR

Lluís Roura

Jo provinc d'una comarca que la tramuntana no hi té estada. La recordo de petit a Sant Miquel de Campmajor, poble ficat a les muntanyes entre el Pla de l'Estany i la Garrotxa. Quan allà s'hi sentia, era en dies d'hivern a través de la xemeneia, on hi arribava ja sense forces, amb un bleix agònic i cansat.

El destí em portà a terres de l'Empordà, i on la tramuntana des de fa quaranta anys és ja com un familiar. M'acompanya en les soledats dels camps a tota hora, cercant un tema per pintar. Sovint m'escombra el cels de tota impuresa, o bé a la posta del sol fa desfilar davant meu ràpidament núvols esparracats, de colors taronges, violetes, blaus intensos, carmins i vermells com ensangonats, vinçuts de la batalla perduda amb aquest vent.

La tramuntana és el vent que li-

teràriament ha inspirat a poetes i escriptors. Tal com va escriure Josep Pla, “quan bufa la tramuntana fa girar les fulles de les oliveres i aquestes prenen color d'escuma de mar”. Salvador Dalí deia que “en dies de tramuntana el paisatge de l'Empordà es tan net i transparent que de Sant Pere de Rodes estant es pot veure com les sargantanes prenen el sol al cap de Creus”.

Un vent que no deixa ningú indiferent. Mireu, sinó, el que va escriure el viatger Francisco de Zamora el 1790: “Después de haber

comido bajamos la grande montaña donde está el monasterio para ir a la Selva, aunque el camino es muy malo y hacía una tramontana que paraba los machos, íbamos divertidos viendo los muchísimos olivos y viñas que hay en estas grandísimas cuestras”.

Malgrat que la tramuntana sovint malmet hortes i sembrats i les façanes de vora mar d'aquí a l'Escala les cobreix de salnitre fent que els seus metalls plorin llàgrimes de rovell, és davant d'aquest vent, creatiu i destruc-

tiu, estimat i odiat, que la nostra poetessa de l'Empordà Montserrat Vayreda va escriure un acrostic fent-nos una visualització d'aquest nostre vent:

La tramuntana, vent impetuós, abat els fruits i castiga les flors. Tot ho trasbalsa, desfà i estella, regira els arbres i en trenca els

[brancs,
avança folla fins que atropella,
munta salvatges poltres pels

[flancs,
udola amb ràbia, gemecs dispara,
neteja els núvols fent gran

[gatзара,
tresca de l'alba a la foscor,
a totes hores se sent segura,
només afluixa quan va a clausura
a l'alta aresta del Canigó.